

การสร้างสรรค์ชุดการแสดงจากประวัติศาสตร์ : ประเพณีถวายดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง

THE DANCE CREATING FROM HISTORY OF PATTANI : BUNGA MAS BAN PERAK PRESENTING CEREMONY

จรรย์สมร พลบุญ / JANSAMORN PHOLBOON
LECTURER IN DANCE AND PERFORMING ART PROGRAM,
FACULTY OF FINE ARTS, SONGKHLA RAJABHAT UNIVERSITY.

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสังเคราะห์ประวัติศาสตร์เมืองปัตตานี และนำข้อมูลมาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดง โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพได้แก่วิธีการแบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต การสนทนากลุ่ม ผลการวิจัยพบว่า 1) ปัตตานีเป็นเมืองท่าที่เป็นเมืองประเทศราชของสยามมีธรรมเนียมปฏิบัติที่คือการถวายเครื่องราชบรรณาการต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง ซึ่งกลายเป็นสัญลักษณ์ของการยอมรับในอำนาจ และการสานสัมพันธ์ไมตรีที่เมืองเล็กมีต่อเมืองใหญ่ ดังนั้นดอกไม้เงินทองจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สร้างความสงบสุขแก่บ้านเมืองจึงเป็นแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ชุดการแสดง โดยใช้ชื่อชุดการแสดงว่า ตาริบุหงามาส 2) การสร้างสรรค์ผู้วิจัยได้จินตนาการให้นักแสดงเป็นดอกไม้เงินทองใช้ลีลาการนำดอกไม้ที่เป็นปิ่นปักผมมาปักที่ฐานต้นไม้เงินรวมเป็นต้นไม้และทองที่สมบูรณ์ ดังนั้นจุดเด่นของการแสดงคือดอกไม้และฐานต้นไม้ที่สื่อให้เห็นถึงความสวยงามของดอกไม้ ถือเป็นจุดเด่นในการนำเสนอในการแสดงชุดนี้ นอกจากนี้องค์ประกอบด้านเพลง จะใช้ทำนองเพลงภาคใต้ตอนล่าง ส่วนการแต่งกายจะออกแบบให้มีความใกล้เคียงกับยุคสมัยโบราณมากที่สุดคือการนำผ้าสไบมาจับจีบที่อกให้มีลักษณะคล้ายการนุ่งกระโจมอก

คำสำคัญ: ดอกไม้เงินทอง, การสร้างสรรค์การแสดงของคนไทยเชื้อสายมลายูจากประวัติศาสตร์ปัตตานี

Abstract

This research aimed to synthesize the history of Pattani and to create a performance series using the qualitative research methodology including surveys, interviews, observation and focus group discussions. The results of the study revealed that 1) Pattani was a port city and a vassal of the Kingdom of Siam; it was a common practice for a tributary state to present Bunga Mas as a symbol of suzerainty to Siam and the peaceful relationships between the two political entities. Bunga Mas became an important channel that established peace in society. The significance of Bunga Mas has inspired the researcher to create a dance series entitled "Tari Bunga Mas." 2) The researcher has envisioned the actors to represent gold and silver flowers (Bunga Mas) featuring the utilization of flower hairpins to stick at the base of tree to become the silver and gold flowers. The highlight of the show is the holding of the flowers and the base of the tree which reflects the beauty of the flowers. In addition, the dance utilizes musical elements derived from the melody of music used in the lower South of Thailand. Costumes for dancers were designed to be as close as possible to a similar fashion with the past by wrapping the shawl around the chest.

Keywords: Bunga Mas, Thai-melayu dance creating from history of Pattani

บทนำ

การศึกษาด้านประวัติศาสตร์ถือเป็นแก่นสำคัญและมีคุณค่าในการศึกษาโดยเฉพาะพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีจุดเด่นที่สำคัญของทางประวัติศาสตร์คือเป็นเมืองท่าที่ใหญ่ในแหลมมลายูและมีความสัมพันธ์ทางการเมืองในฐานะประเทศราชของสยาม ซึ่งเมืองประเทศราชถือเป็นเมืองที่อยู่ชายแดนมีเจ้านายปกครองตามจารีตประเพณีของคนประเทศนั้น ๆ แต่ใครจะเป็นเจ้าเมืองต้องทูลให้พระเจ้าแผ่นดิน ณ กรุงศรีอยุธยาแต่งตั้ง เมืองนั้นต้องถวายต้นไม้เงินทองกับเครื่องราชบรรณาการ สยามถือว่าเมืองปัตตานีเป็นประเทศราชมาตั้งแต่สมัยพระร่วง ความสัมพันธ์ของปัตตานีกับสยามมักมีความเกี่ยวเนื่องกับการส่งและดส่งต้นไม้เงินและต้นไม้ทอง ซึ่งในการงดในแต่ละครั้งสยามมักจะส่งกำลังมาปราบจึงทำให้เกิดบริบททางการเมืองและก่อให้เกิดเรื่องราวที่กระทบต่อการเมืองและเศรษฐกิจได้ (พรธนาม เภาธรรมสาร, 2552 : 21-24) ผู้วิจัยจึงได้นำส่วนนี้มาสร้างสรรค์เป็นชุดการแสดงเนื่องด้วยสอดคล้องกับจุดเด่นของปัตตานีในยุคอดีตคือมีกษัตริย์ในการปกครองที่มีชื่อถึง 4 พระองค์คือ ร่ายาฮีเยา ร่ายาบีรู ร่ายาอุย และร่ายากูนิง โดยจากการศึกษาพบว่า 1) ในยุคของร่ายาฮีเยานั้นได้ปรากฏภาพประวัติศาสตร์ขบวนเสด็จของราชินีซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นพระองค์ใดเดินทางมาเจริญสัมพันธไมตรีกับกรุงศรีอยุธยาพร้อมนำต้นไม้เงินทองมาถวายเป็นภาพปรากฏครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2149 2) ต่อมาในยุคของร่ายาบีรูก็ได้มีการหยุดส่งของบรรณาการแต่เมื่อพระนเรศวรมหาราชได้ขึ้นครองราชย์ปัตตานีจึงประกาศในชื่อเสียงและบารมีจึงกลับไปถวายต้นไม้เงินทอง 3) ต่อมาในยุคของร่ายาอุย ตรงกับสมัยพระเจ้าปราสาททองซึ่งปัตตานีไม่ยอมรับจึงใช้อำนาจงดการส่งของบรรณาการ จนเมื่อสยามยกทัพมาโจมตีชาวบ้านเดือนร้อนในด้านการค้า ร่ายาอุยจึงได้สันติไมตรีกับสยามอีกครั้งโดยส่งทูตพร้อมเครื่องราชบรรณาการรวมทั้งต้นไม้เงิน ต้นไม้ทองด้วย 4) ร่ายากูนิง เป็นยุคที่สยามมีปัญหาภายในมากแต่ทางปัตตานีก็มีการจัดส่งต้นไม้เงิน ต้นไม้ทองอยู่เป็นประจำ (ชาดา นนทวัฒน์, 22557: 77 - 87) จะเห็นได้ว่าต้นไม้เงิน ต้นไม้ทองที่เป็นเครื่องราชบรรณาการสำหรับเมืองประเทศราชเพื่อมอบถวายแก่เมืองสยามจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการศึกษาเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงการยอมสวามิภักดิ์เป็นเมืองขึ้น และเป็นเครื่องหมายของมิตรภาพ ดังนั้นต้นไม้เงิน ต้นไม้ทองจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ในเชิงการมอบน้อม

ด้วยรายวิชานาฏลีลาทัศน 2 ของโปรแกรมวิชานาฏศิลป์และการแสดงคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสงขลา เป็นรายวิชาที่ต้องศึกษาด้านการแสดงของภาคใต้ตอนล่าง ซึ่งการเรียนการสอนในปัจจุบันได้คัดเลือกเพลงที่สร้างสรรค์จากสถาบันการศึกษาอื่นและสร้างสรรค์ในระยะเวลาอันมาใช้ในการเรียนการสอน ผู้วิจัยต้องการนำความสวยงามของต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง ที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์มาสร้างสรรค์เป็นการแสดงแนวภาคใต้ตอนล่างที่เน้นรูปแบบลีลาลักษณะที่ทันสมัย หรือแปลกใหม่จากชุดการแสดงที่มีอยู่ทั่วไป แต่ไม่ทิ้งความเป็นรากเหง้าของวัฒนธรรมดั้งเดิมของภาคใต้ตอนล่าง โดยสันนิษฐานนักแสดงเป็นดอกไม้ที่ออกมา

ประกอบต้นไม้เงิน ต้นไม้ทองให้สมบูรณ์ ทั้งนักศึกษาในปัจจุบันมักยึดติดอยู่ในกรอบเดิมและไม่กล้าทำอะไรที่แตกต่างจากกรอบดั้งเดิม ดังนั้นงานวิจัยชิ้นนี้จึงต้องการถ่ายทอดเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ผ่านการแสดงที่สร้างสรรค์กระบวนการที่แปลกใหม่แต่ยังคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของท้องถิ่นโดยชื่อชุด ตารีนุหงามาส

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสังเคราะห์ประวัติศาสตร์เมืองปัตตานีนำเสนอเป็นชุดการแสดง
2. เพื่อสร้างสรรค์ชุดการแสดง ตารีนุหงามาส

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยตามขั้นตอนการวิจัย ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งด้านเอกสาร และข้อมูลจากภาคสนาม ซึ่งในขั้นของการเก็บข้อมูลภาคสนามจำแนกรายละเอียดดังนี้
 - 1.1 โดยลงพื้นที่ดูข้อมูลต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง จากในพิพิธภัณฑ์ที่เก็บรวบรวม โดยใช้แบบสำรวจเบื้องต้น ทั้งสำรวจข้อมูลด้านต้นไม้เงินและต้นไม้ทองจากผู้มีความรู้และเชี่ยวชาญในด้านนี้

- 1.2 ออกแบบองค์ประกอบของการแสดง โดยวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากเอกสารและภาคสนาม
- 1.3 นำเสนอแนวคิดในการออกแบบองค์ประกอบของการแสดง ได้แก่ นักแสดง เครื่องแต่งกายดนตรี และรูปแบบการแสดง โดยใช้แนวทางสนทนากลุ่มกับกลุ่มผู้รู้ กลุ่มนักวิชาการ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป

2. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล
 - 2.1 การจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยนำผลการศึกษาที่ได้มาจากการศึกษาเอกสารและข้อมูลจากภาคสนามมาตรวจสอบความถูกต้องจัดหมวดหมู่เพื่อใช้ประกอบการเขียนอธิบายซึ่งแยกตามความวัตถุประสงค์

- 2.2 การวิเคราะห์ข้อมูล ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยการนำข้อมูลที่ได้ออกมาจากการเก็บรวบรวมจากเอกสาร มาเป็นข้อมูลเบื้องต้นเพื่อนำมาออกแบบองค์ประกอบของการแสดงในขั้นต้น สำหรับเป็นข้อมูลที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม เพื่อนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้การแสดงชุดนี้เกิดความสมบูรณ์มากที่สุด

3. การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล กระทำโดยเมื่อผู้วิจัยสร้างสรรค์ชุดการแสดงที่สมบูรณ์แบบ นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินอีกครั้ง ทั้งนี้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอผลวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis) และมีภาพประกอบบางตอน

แนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย

ในการสร้างสรรค์ผลงานเริ่มจากแรงบันดาลใจศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สร้างกรอบแนวคิด ศึกษาลักษณะ

บทร้อง ทำนองเพลง คิดเครื่องแต่งกาย คัดเลือกผู้แสดง การใช้อุปกรณ์ประกอบการแสดง การประดิษฐ์ทำร้ายและการฝึกซ้อมการแสดง สุดท้ายคือการเผยแพร่ผลงาน (สวภา เวชสุรกษ, 2553, หน้า 9) ทั้งนี้แนวคิดในการประดิษฐ์ทำร้ายจะประกอบด้วย องค์ประกอบของการแสดงได้แก่ ทำร้าย ดนตรี การแต่งกาย อุปกรณ์ประกอบการแสดง การจัดแถว (ราตรี ศรีสุพรรณ, หน้า 109) ส่วนการประดิษฐ์ทำร้ายเพื่อส่งเสริมให้ครูนาฏศิลป์มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานอันเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้งานในด้านการเรียนการสอนหรือนำไปแสดง (ตรุณี สัจจากุล, 2532, หน้า 1)

พจนมัลย์ สมรรถบุตร (2538, หน้า 44 – 60) ได้ศึกษาแนวคิดการประดิษฐ์ทำร้ายเชิง สรุปได้ว่า ผู้ประดิษฐ์ทำร้ายจะต้องคำนึงถึง 1) สำเนียงเพลงของชาติใดก็ควรเอาสำเนียงทำร้ายของชาตินั้นๆ เข้ามา 2) กำหนดทำร้ายตามลีลาของเพลงและความหมายของบทร้อง 3) การประดิษฐ์ระบำพื้นเมืองควรเป็นไปตามลีลาของท้องถิ่นนั้นๆ ไม่ควรเอาทำร้ายของภาคอื่นเข้ามา 4) ยึดแม่ท่าของนาฏศิลป์ไทยเป็นหลัก 5) การแปรแถวช่วยเปลี่ยนอารมณ์และสายตาของผู้ดูไม่ให้เบื่อหน่ายต้องให้ทำร้ายและการเคลื่อนไหวสัมพันธ์กับทำนองเพลง 6) การเข้าออกของระบำรำฟ้อนต้องยึดหลักออกทางขวาเข้าทางซ้าย 7) เครื่องแต่งกายต้องมีความแปลกใหม่ เพลงที่นำมาต้องถูกสนิมผู้ชม 8) ในระบำพื้นบ้านต้องมีการประดิษฐ์ทำร้ายให้งาม แต่งตัวสวย คำนึงเวลาชุดการแสดงไม่เกิน 5 – 10 นาที เพลงดี เครื่องแต่งกายงาม ส่งผลให้ทำร้ายงามไปด้วย

นอกจากนี้แนวคิดการสร้างสรรคนาฏศิลป์ของปิยะวดี มากพา (2555: 117) กล่าวว่าผู้สร้างสรรค์ต้องมีวิธีการสร้างสรรค์ที่ได้จากศึกษาค้นคว้าข้อมูล และการใช้องค์ความรู้ดั้งเดิมมาประยุกต์ใช้ การบูรณาการข้ามศาสตร์ ทั้งนี้งานด้านนาฏศิลป์จำเป็นต้องมีพรสวรรค์ มีความคิดสร้างสรรค์ และอาศัยในแหล่งของศิลปวัฒนธรรม ที่สำคัญต้องมีบุคลากรที่สั่งสมประสบการณ์ทางด้านนาฏศิลป์เป็นกำลังเสริม นอกจากนี้ เสน่ห์ของเทคนิคการทำร้ายที่ส่งผลให้เกิดความน่าประทับใจในการแสดง คือเครื่องแต่งกายที่งดงาม มีความแปลกใหม่

ผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาการสร้างสรรคชุดการแสดงจากประวัติศาสตร์ชายแดนภาคใต้ โดยจำแนกรายละเอียดของการศึกษาออกเป็นตอนที่ 1 แนวคิดและการออกแบบองค์ประกอบของการแสดง โดยมีเนื้อหาของการออกแบบ องค์ประกอบของการแสดง คือ อุปกรณ์ที่ใช้ นักแสดง เครื่องแต่งกาย ตอนที่ 2 การพัฒนาทำร้ายและกระบวนการแปรแถว ประกอบด้วย การออกแบบสร้างสรรค์วิธีการแสดง การประชันผล การฝึกซ้อมและเผยแพร่

ตอนที่ 1 แนวคิดและการออกแบบองค์ประกอบการแสดง

ผู้วิจัยได้สังเคราะห์ข้อมูลในการสร้างสรรค์ผลงานด้านนาฏศิลป์เพื่อเป็นกรอบในการสร้างสรรค์งาน สรุปแสดงเป็นแผนภูมิตอกไม้ 5 กลีบ ดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภูมิตอกไม้ 5 กลีบ
ที่มา : แผนภูมิโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 10 พฤษภาคม 2559

โดยผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ชุดการแสดงตามกรอบแนวคิดในการสร้างสรรค์ผลงานการแสดง และนำแนวคิดเป็นประเด็นคำถามในการจัดสนทนากลุ่ม จำแนกตามแผนภูมิตอกไม้ 5 กลีบ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์ วิจัย ประเด็นการสร้างสรรค

แนวคิดของการออกแบบ เมืองปัตตานีเป็นประเทศราชที่ต้องถวายเครื่องราชบรรณาการต้นไม้เงินทอง ในยุคสมัยของรายาญิงพระองค์ทรงเดินทางไปมอบด้วยพระองค์เอง ดังนั้นการแสดงจะสมมุติผู้แสดงเป็นดอกไม้เงิน และดอกไม้ทองที่ออกมาประกอบดอกไม้ให้กลายเป็นต้นไม้ที่มีความสมบูรณ์ จัดทำเป็นรูปแบบการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ตอนล่าง ทำให้เครื่องแต่งกาย เพลงทำร้าย เป็นแนวการแสดงพื้นบ้านภาคใต้ตอนล่าง และใช้ชื่อชุดว่า ตาริบุหามาส

ข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นชอบกับแรงบันดาลใจและช่วงยุคสมัยในการสร้างสรรค์การแสดงชุดนี้ ควรเพิ่มช่วงแรกให้เห็นความยิ่งใหญ่ของขบวนแห่ รายาญิงออกมานั่งบนบัลลังก์ แล้วเหล่าดอกไม้เงินและดอกไม้ทองก็มาแสดงประกอบต้นไม้ เมื่อเป็นต้นไม้ที่สมบูรณ์เสร็จสิ้นก็มีการนำมถวายให้รายาญิง แล้วจบด้วยขบวนแห่รายาญิงลักษณะสันนิษฐานว่าเป็นการแห่ไปยังสยาม นอกจากนี้ชื่อชุดการแสดง ตาริบุหามาส มีความเหมาะสม

รูปแบบของการพัฒนาจนสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์แสดงชุดตาริบุหามาส โดยจัดเป็นชุดเอกเทศที่สามารถนำไปแสดงโดยตัดช่วงของรูปแบบขบวนเพื่อใช้สำหรับการแสดงในงานทั่วไปหรือการเรียนการสอนในรายวิชานาฏศิลป์สากลทุกชั้น 2 โดยจะมีเพียงเหล่าดอกไม้เงินและดอกไม้ทองเท่านั้น ในส่วนขององค์การรายาญิงจะแสดงในรูปแบบของขบวนที่เป็นการแสดงถึงประเพณีการถวายดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง

ขั้นที่ 2 การออกแบบและการสร้างสรรค์ องค์ประกอบการแสดง ประกอบด้วย 1) เพลงประกอบการแสดง 2) การแต่งกาย และ 3) อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง

1) เพลงประกอบการแสดง

แนวคิดของการออกแบบ การออกแบบเพลง ผู้วิจัยได้กำหนดช่วงการแสดงของระบำเพื่อให้คนดนตรีได้บรรจเพลงตามช่วงเวลาที่แสดง ทั้งนี้กำหนดเวลาที่แสดงประมาณ 7 – 8 นาทีดังนี้

ช่วงนำ นักแสดงดอกไม้เงินและดอกไม้ทอง 8 คน ออกมา โดย 2 คนถือฐานของต้นไม้เงินและทอง
ช่วงดำเนินเรื่อง นักแสดงซึ่งเป็นดอกไม้เงินและดอกไม้ทองได้ประกอบต้นไม้เงิน และต้นไม้ทอง
ช่วงจบ นักแสดงต้นไม้เงินและต้นไม้ทอง ได้นำต้นไม้เงินและต้นไม้ทอง ถวายรายากุณิง

ข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม ช่วงที่ 1 เพิ่มขบวนแห่ให้เพลงมลายูโบราณ

ช่วงที่ 2 ระบายออก โดยนักแสดงดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง 8 คน ออกมา จังหวะเพลงช้า

ช่วงที่ 3 นักแสดงใช้ปืนดอกไม้ที่ปักผมของแต่ละคน เสียบในฐานต้นไม้จนกลายเป็นต้นไม้เงิน และต้นไม้ทองสมบูรณ์ ใช้ทำนองเพลงช้า

ช่วงที่ 4 ร่ายรำเมื่อเสร็จภารกิจ ทำนองเพลงจะเร็วขึ้น เล็กน้อยแต่คงเน้นความไพเราะของทำนองเพลง

ช่วงที่ 5 ช่วงจบ นักแสดงบรืวาร นำต้นไม้เงินและต้นไม้ทอง ถวายรายากุณิง ช่วงนี้ดนตรีจะเร่งทำนองให้ดูมีความขลัง น่าศรัทธา

ช่วงที่ 6 ขบวนแห่เข้า ใช้เพลงแรกที่ขบวนเดินแห่ออกมา

รูปแบบของการพัฒนาจนสมบูรณ์ เพลงที่ใช้จะมี 3 เพลง แบ่งออกเป็น 4 ช่วงการแสดง ดังนี้

ช่วงที่ 1 เป็นขบวนแห่รายากุณิงใช้เพลงกามาดียะ ตี้องัน อชัน ซึ่งเป็นเพลงมลายูโบราณ

ช่วงที่ 2 ระบายออกและดำเนินเรื่อง ใช้เพลงกอลัมมานิ เป็นเพลงทำนองช้า

ช่วงที่ 3 ช่วงสนุกสนานและช่วงจบโดยนักแสดงเสร็จภารกิจการประกอบต้นไม้ จึงมีการร่ายรำ และสุดท้ายนักแสดง นำต้นไม้เงินและต้นไม้ทอง ถวายรายากุณิง ใช้เพลงโยเก้ตมาเลเซีย มีจังหวะเพลงจะเร็ว

ช่วงที่ 4 ขบวนแห่เข้า ใช้เพลงแรกคือ กามาดียะ ตี้องัน อชัน ที่เพราะเป็นเพลงที่มีสัญลักษณ์ของการแสดงที่มีลักษณะของการเดินขบวนแห่ (เชิง อาบู, สัมภาษณ์ 17 กุมภาพันธ์ 2559)

2) การแต่งกาย

แนวคิดของการออกแบบ ผู้วิจัย ได้ศึกษารูปแบบการแต่งกายของคนมลายูจากภาพการแต่งกายของชาวบ้านในสมัยรัชกาลที่ 7 เพื่อนำมาสร้างสรรคเป็นชุดการแสดง

ข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม เสื้อควรใช้เสื้อบานงสีเงิน และสีทอง เพื่อสอดคล้องกับปืนดอกไม้เงินและทอง ผ้าถุงควรใช้สีและลายเหมือนกันโทนสีเขียว ทอง และผ้าสไบควรใช้สีเดียวกัน คือสีครีมและขาว แต่ตกแต่งประดับเลื่อมและดอกแยก สีเงินและทองแตกต่างกัน

รูปแบบของการพัฒนาจนสมบูรณ์ สวมเสื้อบานงสีเงิน สีทอง ตามกลุ่มของนักแสดง นำมาสไบจับจีบและมัดที่อก ช่วงท้ายของการแสดงจะถอดผ้าสไบนำมาเล่นในท่วงท่าลีลาที่สอดคล้องกับท่ารำ

3) อุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดง การแสดงชุดตารีบุหงามาสจะใช้ ฐานต้นไม้ ดอกไม้ และผ้าสไบ

ฐานต้นไม้

แนวคิดของการออกแบบ ผู้วิจัยได้ศึกษารูปลักษณะของต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง ผลจากวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัย ผสมกับที่ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ภาคสนามไปดูของจำลองเสมือนจริง ณ พิพิธภัณฑ์ของวัดพระธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช และศาลาเครื่องราชอิสริยยศ กรุงเทพมหานคร ผลจากการวิเคราะห์พบว่า ลำต้นของต้นไม้มีขนาดความสูง 2 ศอก 4 นิ้ว มียอดและกิ่งรวม 5 ชั้น ต้นไม้ทอง มีดอกจำนวน 17 ดอก มีใบจำนวน 270 ใบ ต้นไม้เงิน มีดอกจำนวน 17 ดอก มีใบจำนวน 258 ใบ ผู้วิจัยจึงออกแบบโดยการย่อส่วนประมาณ 50 เซนติเมตร จัดทำเป็น 4 ชั้น เจาะรูเพื่อเสียบดอกไม้

ข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม ฐานต้นไม้ที่ผู้วิจัยออกแบบลักษณะดูแข็งทื่อไม่สวยงาม ผู้วิจัยจึงเสนอว่าเพิ่มกิ่งและใบเสียบตรงฐานต้นไม้ ทั้ง 4 ชั้น ซึ่งกิ่งในแต่ละชั้นจะประกอบด้วย 4 กิ่ง และไม่มีดอก ตรงปลายแต่ละกิ่งจะทำรูกลวงไว้สำหรับให้นักแสดงเสียบปืนดอกไม้ กลุ่มผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นชอบในแนวความคิด

รูปแบบของการพัฒนาจนสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้จัดทำฐานต้นไม้ โดยการกลึงไม้ ทำกิ่ง 4 ชั้นรวมยอด และกิ่งจะมีใบไม้และยอดกิ่งสามารถเสียบปืนดอกไม้ได้

ดอกไม้

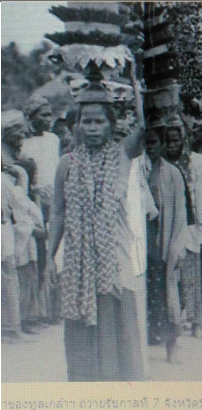
แนวคิดของการออกแบบ จากการศึกษาลักษณะดอกไม้เงิน ดอกไม้ทอง พบว่า ดอกไม้มีลักษณะคล้ายดอกพุดตาน คือชั้นบนเป็นดอกตูม ชั้นล่างเป็นกลีบบาน 5 กลีบ โดยผู้วิจัยจะให้ดอกไม้เหล่านั้นเป็นปืนที่เสียบศีรษะ คนละ 4 ดอก โดยผู้วิจัยใช้ลูกปัดปล้องอ้อมมาทำเป็นปืนดอกไม้สีเงิน และดอกไม้สีทอง พร้อมทั้งใบ

ข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่ม เห็นด้วยกับการนำดอกไม้ที่ทำจากปล้องอ้อมมาใช้เพราะเมื่อกระทบแสงไฟจะมีความระยิบระยับ แต่มีข้อเสนอแนะให้ทำดอกไม้มีขนาดลดหลั่นกัน เพราะเมื่อใช้ปืนดอกไม้ที่มีขนาดใหญ่เท่ากันเมื่อเสียบประดับศีรษะขาดความพลิ้วไหวไม่สวยงาม อีกทั้งก้านที่ยาวเกินไปทำให้ดอกไม้มีความโค้งเกินไป

รูปแบบของการพัฒนาจนสมบูรณ์ ผู้วิจัยได้ทำดอกไม้ให้มีขนาดเล็ก กลาง และใหญ่ เพื่อให้มีความลดหลั่นกัน โดยดอกไม้จะเสียบในชั้นที่ 2 ขนาดกลาง จะเสียบชั้นที่ 3 และขนาดใหญ่เสียบชั้นที่ 4

ผ้าสไบ ถือเป็นเครื่องแต่งกายที่นำมาเป็นองค์ประกอบด้านอุปกรณ์ที่ใช้ในการแสดงโดยที่นักแสดงนำมาใช้ในช่วงที่ประกอบเป็นต้นไม้ที่สมบูรณ์ โดยผู้วิจัยใช้ผ้าสไบเดียวกันแต่มีการตกแต่งเลื่อมและลูกปัดสีเงินและทอง

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบรูปแบบการปฏิบัติงานสร้างสรรค์องค์ประกอบของการแสดง

แนวความคิด	การออกแบบรูปแบบการ การแสดง	รูปแบบของการพัฒนาที่สมบูรณ์
		
ภาพการแต่งกายของชาว ปัตตานีในสมัย ร.7 ที่มา : www.finearts.go.th/nat/	ภาพการออกแบบการแต่งกาย ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2558	ภาพชุดการแสดงที่สมบูรณ์ ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2558
		
ภาพแบบจำลองต้นไม้งิ้วทอง ณ พิพิธภัณฑ์ กวาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2558	ภาพการออกแบบฐานต้นไม้งิ้ว ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 พฤษภาคม 2558	ภาพฐานต้นไม้งิ้วที่สมบูรณ์ ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 10 มีนาคม 2559
		
ภาพการออกแบบปั้นดอกไม้ ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม 2558	ภาพการทดลองทำปั้นดอกไม้ ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2559	ภาพปั้นดอกไม้ที่สมบูรณ์ ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2559

ขั้นที่ 3 การออกแบบและสร้างสรรค์ท่ารำและกระบวนการแปรแถว

3.1 เพลงช่วง 1 ช่วงออก นักแสดงแบ่งออกเป็น 2 ฝั่ง เดินออกมาด้วยลีลาที่สวยงาม

ภาพที่ 2 ท่าออก ทำชุ่มต้นไม้

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2559

3.2 ช่วงที่ 2 ช่วงดำเนินเรื่องราว โดยนักแสดงที่เป็นเสมือนดอกไม้มาประกอบต้นไม้จนกลายเป็นต้นไม้ที่สมบูรณ์ โดยการที่นักแสดงถือปิ่นออกมาเสียบ โดยการเสียบจะแบ่งออกเป็น 3 ครั้ง

เสียบปิ่น ครั้งที่ 1 นักแสดงจะถือปิ่นดอกเดียว คนละช่วงเวลาคน โดยมีคนถือฐานให้นั่งพับเพียบ

ภาพที่ 3 ท่าเสียบปิ่นครั้งที่ 1

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2559

เสียบปิ่นครั้งที่ 2 นักแสดงถือปิ่นออกพร้อมกันทุกคน โดยครั้งนี้ออก 2 ดอก ฐานต้นไม้จะวิ่งไปเสียบด้านข้างผู้แสดงดอกอื่นๆ มาเสียบปิ่น โดยนั่งตั้งเข่า

ภาพที่ 4 ท่าเสียบปิ่นครั้งที่ 2

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2559

เสียบปิ่นครั้งที่ 3 แต่ละดอกต้องถือฐานต้นไม้เพื่อเสียบปิ่นเอง โดยเริ่มจากฐานต้นไม้จะมายืนตรงกลาง เมื่อเสียบเสร็จก็กลับไปยืนด้านหลัง ถือผ้าสไบออกไปเพื่อเข้าสู่ช่วงที่ 3

ภาพที่ 5 ท่าเสียบปิ่นครั้งที่ 3

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2559

3.3 ช่วงที่ 3 ช่วงสนุกสนาน โดยนักแสดงเสร็จภารกิจ ประกอบต้นไม้ จึงมีการรำร่าที่นำผ้าสไบเข้ามาเป็นองค์ประกอบหลัก ทำนองเพลงจะเร็วขึ้นเล็กน้อยแต่คงเน้นความไพเราะของบทเพลง ท่าทางการรำโดยใช้ผ้าสไบเป็นองค์ประกอบหลัก

ภาพที่ 6 ท่ารำเข้าสู่ช่วงสนุกสนาน

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2559

3.4 ช่วงที่ 4 ช่วงจบ นักแสดงนำต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง มาชูตั้งชุ่มจบ

ภาพที่ 7 ชุ่มจบ

ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2559

หมายเหตุ ในกรณีที่มีการแสดงขบวนของรายาภูนิ่งนักแสดงจะนำต้นไม้เงิน ต้นไม้ทองไปถวาย และจบด้วยตั้งชุ่มท่าออกเพื่อขบวนของรายาภูนิ่งเดินออกไป

ภาพที่ 8 การถวายต้นไม้เงิน ต้นไม้ทอง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2559

ภาพที่ 9 การขบวนขบวนรายาภูนิ้ง
ที่มา : ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2559

ขั้นที่ 4 ประเมิน องค์ประกอบและวิธีการแสดง

ผลการประเมินการสร้างสรรค์ชุดตาริบุหงามาส พบว่า จุดเด่นของการแสดง คือกำหนดโจทย์ให้นักแสดงเป็นดอกไม้เงินทองแล้วใช้ลีลาการนำดอกไม้ที่ทำเป็นปิ่นปักผมของผู้แสดง ซึ่งไม่เหมือนการแสดงชุดไหนเป็นการแสดงที่เน้นอุปกรณ์เป็นหลักและสร้างสรรค์ออกมาได้สวยงาม ทั้งมีลีลาอ่อนช้อยและการใช้ผ้าสไบที่หลากหลายแสดงถึงความรื่นเริงทำให้เกิดมิติความงามอีกรูปแบบหนึ่ง โฟกัสบนศีรษะ นอกจากนี้มีจุดด้อย คือนักแสดงจะกังวลในการถอดและปักดอกไม้ ปิ่นดอกไม้มีเพียง 4 ดอก เมื่อถอดออกไปปักก็ไม่มีเครื่องประดับอื่นๆ

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำข้อเสนอแนะในจุดด้อยที่ผู้ประเมินได้กล่าวไว้มาวิเคราะห์และปรับรูปแบบต่างๆ เพื่อให้มีความสมบูรณ์แบบมากขึ้น และให้ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการแสดงวิจารณ์อีกครั้งสรุปดังนี้

1. แนวความคิดในการนำปิ่นดอกไม้มาใช้ นั้น หากเป้าประสงค์คือนักแสดงเป็นดอกไม้ รูปแบบการแสดงนี้ถือว่าน่าสนใจ
2. องค์ประกอบด้านการแสดง 1) เพลงที่นำมาใช้มีความไพเราะและน่าฟัง การแต่งกาย มีความสวยงาม ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ออกมาอย่างลงตัว 2) อุปกรณ์ ฐานต้นไม้ ทำเป็นต้นไม้แต่เพิ่มดอกไม้ในช่วงการแสดงจึงทำให้การแสดงน่าสนใจ และดอกไม้ สร้างสรรค์ออกมาได้อย่างลงตัว ควรทำให้เป็นลักษณะที่ไล่จากดอกเล็กไปสู่ดอกใหญ่ 3) ผู้แสดง จำนวน 8 คน ถือว่าเหมาะสม 4) เวลาที่ใช้ในการแสดง จุดเด่นของการแสดงชุดนี้อยู่ที่การประกอบต้นไม้เงินและต้นไม้ทอง ทำทางหลังจากนี้ควรมีเพียงนิดเดียว สำหรับวิธีการแสดงและกระบวนการแปรแถว ช่วงเริ่มต้นการแสดงหากให้นักแสดงยืนเป็นท่าทางในลักษณะของตนไม้ แล้วค่อยออกมาทีละคนจะทำให้สื่อถึงความเป็นดอกไม้ได้ยิ่งขึ้น และในช่วงของท้ายเพลงควรนำท่าที่ให้ผ้าโพกศีรษะมาใช้เพราะมีความเก๋ไม่มีใครเหมือน

ขั้นที่ 5 ฝึกซ้อมและเผยแพร่ผลงาน

ในการฝึกซ้อม เป็นสิ่งสำคัญสำหรับชุดการแสดงนี้เพราะผู้แสดงจะต้องมีการถอดปิ่น และเสียบปิ่น ดังนั้นจำเป็นต้องมีการฝึกซ้อมให้ทั่วทำลีลา กับสีหน้าแววตาและกระบวนแถวไปด้วยกัน ด้วยการแสดงชุดนี้สร้างสรรค์เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในกิจกรรมการเรียนการสอนจึงมีการแทรกความรู้ด้านการสร้างสรรค์แก่ผู้เรียน

อภิปรายผล

การสร้างสรรค์ระบำ ตามกรอบที่ผู้วิจัยสังเคราะห์ได้นั้นถือว่าครอบคลุมหลักการส่งผลให้ชิ้นงานออกมามีประสิทธิภาพ จากการสร้างสรรค์การแสดงชุดตาริบุหงามาส ผู้วิจัยได้ยึดรูปแบบการแสดงพื้นเมืองภาคใต้ตอนล่าง จึงศึกษาลีลาท่ารำของการแสดงทางรองเง็งซำเปง มาใช้ออกแบบท่ารำ นอกจากนี้ จุดเด่นของการแสดงคือการปักปิ่นที่ละดอกจนกลายเป็นต้นไม้ที่สมบูรณ์จึงจำเป็นต้องใช้รูปแบบของการแปรแถวเข้ามาช่วยทำให้การแสดงที่ออกสู่สาธารณชนมีความน่าสนใจ สอดคล้องกับที่ พจน์มัลย์ สมรรคบุตร (2538, หน้า 44 – 60) ได้ศึกษาแนวคิดการประดิษฐ์ท่ารำเชิง ซึ่งได้นำทฤษฎีจากศิลปินที่มีแนวคิดในการประดิษฐ์ท่ารำ สรุปได้ว่า การประดิษฐ์ระบำพื้นเมืองควรเป็นไปตามลีลาของท้องถิ่นนั้นๆ ไม่ควรเอาท่ารำของภาคอื่นเข้า การประดิษฐ์ท่ารำเพลงบรรเลงต้องคำนึงถึงจังหวะและทำนองเพื่อบรรจุท่ารำให้พอดี ห้ามนำลีลาของแต่ละภาคมาปะปนกัน สร้างสรรค์ให้ตรงกับรสนิยมของคนในยุคนั้น ๆ การแปรแถวช่วยเปลี่ยนอารมณ์และสายตาของผู้ดูไม่ให้เบื่อหน่าย เครื่องแต่งกายต้องมีความแปลกใหม่ เพลงที่นำมาต้องถูกตรัสนิยมผู้ชม ในระบำพื้นบ้านต้องมีการประดิษฐ์ท่ารำให้งาม แต่งตัวสวย คำนึงเวลาชุดการแสดงไม่เกิน 5 – 10 นาที เพลงดีเครื่องแต่งกายงาม ส่งผลให้ทำรำงามไปด้วย

เอกสารอ้างอิง

- ชาดา นนทวัฒน์, (2557). **ลีลาชีวิตริยาแห่งปาดานี**. กรุงเทพฯ : ยิปซี กรุ๊ป.
- ดรุณี สัจจกุล. (2532). **ศิลปะการประดิษฐ์ท่าฟ้อนรำสำหรับเด็ก โครงการตำราและเอกสารวิชาการ วิทยาลัยครูสทวิทยาทักษิณ**. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์ปิยวดี
- มากพา. (2555, กรกฎาคม-ธันวาคม). การสังเคราะห์งานวิจัยทางนาฏศิลป์ไทย. **วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ**. 14(1): 115.
- พจน์มัลย์ สมรรคบุตร. (2538). **แนวคิดการประดิษฐ์ท่ารำเชิง**. อุดรธานี : สถาบันราชภัฏอุดรธานี.
- พรธนาม เก้าธรรมสาร. (2552). **ประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างสยามกับปัตตานีสันัยกรุงธนบุรีและราชาธิปไตยกรุงรัตนโกสินทร์ (2531 – 2475)**. กรุงเทพฯ : สแควร์ปรีน 93.
- ราตรี ศรีสุวรรณ. (2542). **นาฏยรังสรรค์แนวพื้นบ้านภาคใต้**. สงขลา : สถาบันราชภัฏสงขลา
- สวภา เวชสุรกษ. (2553). **วัฒนธรรมการแสดงของราชสำนักไทย ราชเดี่ยวตัวนางใน ละครใน**. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮาส์